

*Jerzy T. Kowaleski**

WYBRANE CHARAKTERYSTYKI GOSPODARSTW DOMOWYCH W NAJWIĘKSZYCH MIASTACH POLSKI W ROKU 2002

1. Wprowadzenie

Przedmiotem analiz i opisów we współczesnej demografii bywają znacznie częściej zbiorowości (populacje), w których jednostkami statystycznymi tworzącymi je są pojedyncze osoby niż grupy osób – np. gospodarstwa domowe i rodziny.

Także w podręcznikach prezentujących metody analizy demograficznej proporcjonalnie mało miejsca (jeśli w ogóle) zajmują omówienia i propozycje procedur przydatnych w opisach zmian w liczbie i strukturze gospodarstw domowych i rodzin [Roubíček V., 1997; Arafat J.S., Allen D.E., 1995]. Tymczasem rola i miejsce w gospodarstwie domowym stanowi istotną przesłankę dla indywidualnych decyzji i zachowań demograficznych osób w poszczególnych fazach cyklu życia.

Po drugie, demografia gospodarstw domowych i rodzin oraz jej znaczenie wiąże się z faktem, że to właśnie w tych komórkach społecznych generowane są lub podejmowane decyzje i postanowienia kształtujące sytuację ekonomiczną w skali mikro (choćby poprzez realizację własnych budżetów) jak i makro (poprzez masowość i powtarzalność decyzji indywidualnych).

Obserwując zmiany w liczbie i strukturze gospodarstw domowych na przełomie stuleci oraz w ostatnich dekadach ubiegłego wieku w skali kraju lub regionalnej można zauważyć kilka – jak się wydaje względnie trwałych – tendencji. Jedną z nich jest zmniejszanie się średniej liczby osób w gospodarstwie domowym, postępujące w wyniku przyrostu udziałów gospodarstw małych (zwłaszcza jednoosobowych) w ogólnej liczbie tych jednostek oraz zmniejszania lub ubytków liczby osób w gospodarstwach wieloosobowych.

* Dr hab., Zakład Demografii i Gerontologii Społecznej, Uniwersytet Łódzki.

Drugi z podanych czynników przekształceń strukturalnych wynika głównie z obniżki liczby dzieci wydawanych na świat i wychowywanych w gospodarstwach rodzinnych. Pierwszy zaś jest efektem starzenia się ludności oraz wzrastającej częstości tworzenia gospodarstw jednoosobowych przez ludzi młodych.

Badacze procesu prowadzącego do powiększania się liczby i udziałów gospodarstw domowych tzw. „singli” (osób w wieku 30–49 lat) zauważają, że może on współwystępować z opóźnieniem decyzji o opuszczeniu domu rodzinnego przez dorosłych mężczyzn. Zjawisko takie zaobserwowano w ostatnich dziesięcioleciach w dużych miastach Włoch – i choć w rozumieniu statystycznym winno ono redukować wzrost udziału gospodarstw jednoosobowych, to w wymienionym kraju odsetek tej kategorii jednostek był na początku stulecia wyższy niż w Polsce [Ongaro F., 2001].

Patrząc na funkcjonowanie gospodarstw domowych od strony realizacji ich budżetu łatwo dostrzec, że udział stałych – miesięcznych lub rocznych – wydatków w ogólnej ich wysokości jest w gospodarstwach małych *per capita* wyższy niż w jednostkach wieloosobowych. W sumie więc powiększaniu się liczby i udziałów gospodarstw jedno i dwuosobowych towarzyszyć będzie w skali makro wzrost kosztów funkcjonowania całej zbiorowości gospodarstw.

Zaobserwowane w ciągu ostatnich dziesięcioleci tendencje jak i sporządzane rachunki prognostyczne wskazują, że proces „atomizacji” gospodarstw domowych będzie się utrzymywał prowadząc do czasowego wzrostu ich liczby, nawet przy ubytku mieszkańców kraju. Ilustruje to zamieszczone zestawienie dotyczące sytuacji w miastach polskich ogółem.

Tablica 1. Liczba gospodarstw domowych i odsetek gospodarstw jedno- i dwuosobowych

Rok	Liczba gospodarstw domowych w tys.	% gospodarstw jedno- i dwuosobowych
1988	7864,1	43,8
2002	8964,5	52,4
2010	9585,4	59,2
2015	9697,8	61,8
2020	9588,3	63,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zauważmy, że według prognozy gospodarstw domowych z roku 2003 ich liczba w miastach, w latach 2002–2015 powinna wzrosnąć o ok. 8,2%, podczas gdy zaludnienie miast w tym samym czasie obniży się o 2,9% (nie uwzględniając efektów zmian administracyjnych).

Celem opracowania jest przedstawienie wybranych elementów struktury gospodarstw domowych w miastach polskich liczących ponad pół miliona mieszkańców w roku 2002. Znajdą się w nim również uwagi dotyczące spodziewanych kierunków zmian w tych jednostkach pod względem liczby osób i składu rodzinnego.

Z elementów warunków życia gospodarstw domowych poruszona zostanie – jak się wydaje – istotna kwestia samodzielności zamieszkiwania oraz tytułu do zajmowanych mieszkań. Wśród badanych miast głównym obiektem obserwacji jest Łódź, dla której pozostałe obiekty stanowią punkt odniesienia.

2. Charakterystyka gospodarstw domowych w wielkich miastach pod względem liczby osób i składu rodzinnego

Tablica 2 przedstawia liczby oraz strukturę gospodarstw domowych Warszawy, Krakowa, Łodzi, Poznania i Wrocławia pod względem składu osobowego.

Tablica 2. Struktura gospodarstw domowych w największych miastach Polski według liczby osób w roku 2002

Miasto	Gospodarstwa domowe						
	ogółem		% gospodarstw				
	liczba	%	jedno osobowych	dwu osobowych	trzy osobowych	cztero osobowych	pięcioosobowych i większych
Warszawa	757 578	100	38,3	26,8	18,5	12,4	4,0
Kraków	306 874	100	35,1	24,2	19,4	14,5	6,8
Łódź	351 952	100	35,4	28,5	20,7	12,0	3,3
Poznań	233 867	100	33,1	24,8	19,8	15,6	6,7
Wrocław	268 645	100	34,4	26,1	20,1	13,9	5,5

Źródło: Wyniki NSPLiM 2002; obliczenia własne.

Widać, że w każdym z rozpatrywanych miast w roku 2002 udział gospodarstw domowych jednoosobowych w ogólnej ich liczbie kształtował się co najmniej na poziomie 1/3. Jeśli rozpatrzmy łączny odsetek gospodarstw jedno i dwuosobowych to okaże się, że tylko w Poznaniu i Krakowie był on w 2002 r. niższy od 60%, natomiast w Łodzi i Warszawie sięgał 64–65%. Wśród ogółu gospodarstw jedno i dwuosobowych Łódź w porównaniu z innymi jednostkami charakteryzowała się relatywnie wyższymi udziałami osób starszych (60 lat i więcej) tworzących te jednostki. Prognoza gospodarstw domowych wykonana w GUS w 2003 roku przewiduje, że już w roku 2010 w województwie łódzkim

mieszkańcy w wieku 60+ będą stanowili połowę z ogólnej liczby osób skupionych w małych gospodarstwach. Przez analogię, podobnej sytuacji należy spodziewać się w samej Łodzi. Jednakże weryfikacja tego stwierdzenia może nastąpić dopiero na podstawie wyników spisu powszechnego z roku 2011.

Odwołując się raz jeszcze do wyników prognozy gospodarstw domowych GUS można stwierdzić, że w miastach ogółem leżących na obszarze województw, w których położone są rozpatrywane tu największe aglomeracje – do roku 2030 spodziewany jest przyrost liczby gospodarstw jednoosobowych. Uwaga ta nie dotyczy województwa łódzkiego [GUS, 2004].

Rosnący udział gospodarstw małych, najwyżej dwuosobowych, z powiększającą się w ich składzie liczbą osób po sześćdziesiątce jako następstwem długotrwałego procesu starzenia się populacji, rokuje dalszy regres liczby mieszkańców miast. Gospodarstwa trzy, cztero oraz pięcioosobowe i większe tracą wysokości swoich udziałów na rzecz jednostek wcześniej wymienionych. Mało zróżnicowany pomiędzy miastami odsetek gospodarstw trzyosobowych mieści się w przedziale 18,5–20,7%, natomiast udziały jednostek czteroosobowych i większych, wahały się w granicach 15,3% (Łódź) do 22,3% (Poznań). Reasumując można stwierdzić, że rozkład gospodarstw domowych z punktu widzenia liczby osób na przełomie stuleci był w największych miastach kraju wyraźnie, prawostronnie asymetryczny (zob. tabl. 2). Tablica 3 przedstawia skład rodzinny gospodarstw domowych. Widać, że przeważają wśród nich gospodarstwa lub jednostki jednorodzinne. Ich udziały (najwyższe w Poznaniu, najniższe w Warszawie) oscylowały wokół 60%. Drugą pozycję, w każdym przypadku, zajmowały gospodarstwa nierodzinne, wśród których dominowały jednoosobowe.

Tablica 3. Gospodarstwa domowe w mieszkaniach według składu rodzinnego w roku 2002

Miasto	Gospodarstwa domowe				
	ogółem w tys.	w % z ogółem			
		jednorodzinne	dwurodzinne ^a	jednoosobowe	wielooosobowe nierodzinne
Warszawa	757 473	58,0	1,7	38,2	2,1
Kraków	306 838	60,0	2,7	35,1	2,2
Łódź	351 856	60,3	1,8	35,4	2,5
Poznań	233 824	62,2	2,6	33,1	2,1
Wrocław	268 576	60,7	2,3	34,3	2,7

^a – W każdym mieście występowała w 2002 roku nieznaczna liczba gospodarstw trzyrodzinnych i większych.

Źródło: Wyniki NSPLiM 2002; obliczenia własne.

Gospodarstwa wielorodzinne (tzn. dwurodzinne lub większe) w każdym z rozpatrywanych miast partycypowały niskimi, nie przekraczającymi 3% udziałami wśród ogółu badanych jednostek. Były one zbliżone do odsetków gospodarstw nierodzinnych – wieloosobowych. Warto jeszcze zauważyć, że gospodarstw trzyrodzinnych lub większych w roku 2002 we wszystkich największych miastach kraju było łącznie nieco ponad tysiąc (1154). Ich udziały w każdym przypadku stanowiły niskie ułamki jednego procenta.

3. Kwestia samodzielności zamieszkiwania gospodarstw domowych

Badając samodzielność zamieszkiwania, która stanowi jeden z elementów sytuacji mieszkaniowej i warunków życia gospodarstw domowych można stwierdzić wyraźny, dodatni związek pomiędzy liczbą osób w jednostce a zamieszkiwaniem samodzielnym. Dowodzą tego informacje zawarte w tablicy 4.

Tablica 4. Gospodarstwa domowe w największych miastach Polski według samodzielności zamieszkiwania w 2002 r.^a

Miasto	% gospodarstw zamieszkujących samodzielnie					
	ogółem	jedno osobowe	dwu osobowe	trzy osobowe	cztero osobowe	pięć osobowe i większe
Warszawa	73,4	59,6	77,7	82,8	87,9	89,9
Kraków	70,7	52,7	74,6	81,0	85,7	88,5
Łódź	79,8	66,6	84,2	88,1	90,9	92,6
Poznań	72,4	54,6	76,0	81,3	85,7	89,3
Wrocław	70,9	50,9	76,5	82,2	85,9	89,3

^a – bez uwzględniania gospodarstw zajmujących pomieszczenia nie będące mieszkaniami

Źródło: Wyniki NSPLiM 2002; obliczenia własne.

Dokumentują one również, że wśród największych miast Polski na początku bieżącego stulecia najwyższy udział gospodarstw zamieszkujących samodzielnie występował w Łodzi i sięgał on 80%. Należy jednak mieć na uwadze, że samodzielność zamieszkiwania jest tylko jednym z elementów warunków mieszkaniowych. Inne cechy diagnozujące te warunki dotyczą jakości zajmowanych mieszkań – o czym nieco więcej w dalszej części tekstu.

Zauważmy, że korzystna sytuacja Łodzi z punktu widzenia samodzielności zamieszkiwania dotyczy wszystkich gospodarstw bez względu na liczbę osób je tworzących. W przypadku jednostek jednoosobowych w Łodzi 2/3 z nich zamieszkiwało samodzielnie, we Wrocławiu – zajmującym drugi kraniec obszaru

zmienności – tylko połowa. Opisywana sytuacja wynika między innymi z odmiennego stopnia zaawansowania starości demograficznej w badanych miastach. Samodzielność zamieszkiwania w gospodarstwach małych jest zjawiskiem relatywnie rzadszym w porównaniu do sytuacji w jednostkach wieloosobowych. Na przykład, według wyników NSPLiM 2002 niemal 90% gospodarstw pięcioosobowych i większych w wielkich miastach zamieszkiwało samodzielnie, a w Łodzi nawet 92%. Rozważania dotyczące samodzielności zamieszkiwania gospodarstw uzupełnić można stwierdzeniem, że w każdym rozpatrywanych miast nieznaczna liczba badanych obiektów zajmowała pomieszczenia nie będące mieszkaniami (zob. tablica 5).

Kolejną kwestią wiążącą się z samodzielnością zamieszkiwania jest tytuł do zajmowanych przez gospodarstwa domowe mieszkań. Przedstawione w tablicy 5 liczby wskazują, że w każdym z badanych miast najwięcej gospodarstw zajmowało swoje lokum na podstawie prawa spółdzielczego. Udziały jednostek mających tytuł do zajmowania mieszkania spółdzielczego w roku 2002 wynosiły odpowiednio: w Warszawie 40,3%, w Krakowie 35,4%, w Łodzi 39,4%, w Poznaniu 38,6%, we Wrocławiu 33,6%.

Tablica 5. Gospodarstwa domowe w największych miastach Polski według tytułu do zajmowanego mieszkania w roku 2002

Miasto		Tytuł do zajmowanego mieszkania						Gospodarstwa w pomieszczeniach nie będących mieszkaniami
		ogółem	własność	spółdzielcze prawo do mieszkania	najem	pokrewieństwo	inny	
Warszawa	a	757 473	167 210	305 283	158 645	102 256	24 079	105
	b	73,4	83,8	85,2	80,9	23,1	·	×
Kraków	a	306 838	77 056	108 637	647 95	47 183	9 167	36
	b	70,7	80,9	84,9	76,8	23,8	·	×
Łódź	a	351 856	64 918	138 714	106 751	35 157	6 116	96
	b	79,8	86,6	89,5	86,5	20,4	·	×
Poznań	a	233 824	45 510	90 248	61 029	30 680	6 357	43
	b	72,4	81,9	85,2	76,1	24,7	·	×
Wrocław	a	268 576	61 033	90 281	72 510	34 465	10 287	69
	b	70,9	80,3	87,4	77,6	15,0	·	×

^a ogółem,

^b % gospodarstw mieszkających samodzielnie według tytułu do zajmowanego mieszkania.

Źródło: NSPLiM 2002; obliczenia własne.

Na drugim miejscu, jeśli chodzi o tytuł do zajmowanego mieszkania, znajduje się – w zależności od miasta – prawo własności lub najem. Własność nad najmem przeważała w Warszawie (22% ogółu zajmowanych przez gospodarstwa mieszkań) oraz w Krakowie (25%). Natomiast w Łodzi, Poznaniu i Wro-

clawiu sytuacja była odwrotna (odpowiednio 30,1, 26,2, oraz 28,0% mieszkań zajmowanych na zasadzie najmu).

Stosunkowo niskie udziały tytułów do zajmowanego mieszkania przypadały w każdym mieście (10–15%) na pokrewieństwo z użytkownikiem mieszkania.

Odmienne są udziały gospodarstw zamieszkujących samodzielnie w poszczególnych kategoriach tytułów do zajmowanego mieszkania. Najwyższe współczynniki samodzielności zamieszkiwania gospodarstw występowały w mieszkaniach spółdzielczych. Były one w roku 2002 mało zróżnicowane pomiędzy miastami (minimum 85% – Kraków, maksimum 90% – Łódź). Własnościowe prawo do zajmowanego mieszkania współwystępowało nieco rzadziej z samodzielnością zamieszkiwania niż w przypadku tytułu spółdzielczego (zob. tablica 5). Mieszkania zajmowane na zasadzie najmu nieco rzadziej użytkowane były przez jedno tylko gospodarstwo (samodzielnie) niż spółdzielcze i będące własnością. Jak można było oczekiwać, najniższy odsetek gospodarstw zamieszkujących samodzielnie zarejestrowano w mieszkaniach użytkowanych z tytułu pokrewieństwa z właścicielem lokalu. Przypadków takich, w zależności od miasta, zarejestrowano od 15% (Łódź) do 25% (Poznań). Poszukując powiązań pomiędzy składem rodzinnym gospodarstw a samodzielnością ich zamieszkiwania, można zauważyć, że najrzadziej samodzielnie zamieszkiwały gospodarstwa jednoosobowe.

Tablica 6. Gospodarstwa domowe zamieszkujące samodzielnie w mieszkaniach według składu rodzinnego w roku 2002

Miasto	% jednostek zamieszkujących samodzielnie wśród ogółu gospodarstw danego typu				
	ogółem	jednorodzinne	dwurodzinne ^a	jednoosobowe	wielooosobowe nierodzinne
Warszawa	73,4	81,8	92,4	59,6	81,0
Kraków	70,7	79,9	92,5	52,7	81,1
Łódź	79,8	86,7	95,0	66,4	91,9
Poznań	72,4	80,6	93,3	54,6	82,6
Wrocław	70,9	80,7	92,1	50,9	84,9

^a zob. objaśnienia pod tablicą 3.

Źródło: Wyniki NSPLiM 2002; obliczenia własne.

W Krakowie, Poznaniu i we Wrocławiu tylko nieco ponad połowa tych gospodarstw zamieszkiwała samodzielnie. Przypomnijmy, że stanowiły one dominującą część gospodarstw nierodzinnych (zob. tablica 3).

Wysoki udział samodzielności zamieszkiwania gospodarstw jednoosobowych w Łodzi, uwarunkowany jest przez fakt, że połowa tych jednostek tworzona jest przez osoby starsze, co już było sygnalizowane we wcześniejszej części

tekstu. Powszechnym zjawiskiem była w roku 2002 samodzielność zamieszkiwania gospodarstw wielorodzinnych. W Łodzi 95% takich jednostek zamieszkiwało samodzielnie. W innych miastach tylko o 2–3 punkty procentowe mniej (zob. tablica 6). Co charakterystyczne, gospodarstwa wieloosobowe nierodzinne samodzielnie zamieszkiwały równie często, a nawet częściej (w Łodzi, Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu) niż gospodarstwa jednorodzinne. Te drugie stanowiły dominującą część wszystkich gospodarstw. Pierwsze zaś nieznaczny ich odsetek.

4. Wybrane szczegółowe charakterystyki gospodarstw domowych i ich warunków mieszkaniowych w Łodzi

W 2002 roku w Łodzi, tak jak w każdym wielkim mieście, dominująca część gospodarstw domowych nie miała w swoim składzie użytkownika indywidualnego gospodarstwa rolnego. Jednostki z użytkownikiem spisywane były na peryferyjnych obszarach poszczególnych dzielnic, z wyjątkiem Śródmieścia, i było ich łącznie 8107 co stanowiło nieco ponad 2% wszystkich gospodarstw w mieście. Dominowały wśród nich gospodarstwa rodzinne.

Głównym źródłem utrzymania największej części gospodarstw domowych w Łodzi była praca. Utrzymywanie się z pracy deklarowało bowiem w 2002 roku 163,2 tys. gospodarstw co stanowiło 46,4% ogólnej ich liczby. Na drugim miejscu pod względem częstości występowania znalazły się jednostki utrzymujące się ze źródeł niezarobkowych (emerytury, renty, pozostałe niezarobkowe). Było ich 159 tys., czyli 45,2% całej badanej zbiorowości. Znaczną liczebność (24,2tys.) stanowiły również gospodarstwa „na utrzymaniu”. Ich udział wśród ogółu jednostek sięgał 7%, a tworzyły tę frakcję przede wszystkim gospodarstwa jednoosobowe. Wśród wieloosobowych – przeważały w Łodzi (o czym wcześniej sygnalizowano) gospodarstwa rodzinne, a w obrębie tych ostatnich, rodziny z dziećmi do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu obydwojga bądź tylko jednego z rodziców (częściej matki). W Łodzi aż 27% rodzin z dziećmi na utrzymaniu tworzyły samotne matki. Przypadków takich w 2002 roku było ponad 31 tysięcy. Rodziny niepełne typu – ojciec-dziecko lub dzieci, występowały znacznie rzadziej (2,6 tys. przypadków).

Odrębnym, w stosunku do omawianych dotychczas kwestii, problemem jest występowanie niepełnosprawności w rodzinnych gospodarstwach domowych. Spośród 224,7 tys. rodzin w łódzkich gospodarstwach domowych osoby niepełnosprawne występowały w 58,5 tys. tych komórek społecznych. Innymi słowy problem niepełnosprawności w 2002 roku dotyczył ponad ¼ wszystkich łódzkich rodzin biologicznych (26%) tworzących jedno i wielorodzinne gospodarstwa domowe. Spośród 108,2 tys. osób niepełnosprawnych spisanych w Łodzi w 2002 roku 71,2 tys. zamieszkiwało w gospodarstwach rodzinnych. Oznacza

to, że 37 tys. osób o różnym stopniu niepełnosprawności tworzyło gospodarstwa jednoosobowe bądź też (znacznie rzadziej) zamieszkiwało w gospodarstwach nierodzinnych wieloosobowych albo zbiorowych.

Wracając do wybranych charakterystyk warunków mieszkaniowych łódzkich gospodarstw domowych przypomnijmy, że samodzielność zamieszkiwania tych jednostek była w 2002 r. w Łodzi zjawiskiem częstszym niż w innych wielkich miastach kraju. Obraz sytuacji w tym względzie należy jednak uzupełnić mniej optymistycznymi stwierdzeniami, mianowicie, że 120 tys. mieszkańców miasta (ponad 15%) egzystowało w mieszkaniach zajmowanych przez co najmniej dwa gospodarstwa domowe (jedno bądź wieloosobowe). Prawie 12% łódzkich gospodarstw domowych (41 tys.) zajmowało mieszkanie o powierzchni poniżej 30 m². W ponad ¼ przypadków z tego były to gospodarstwa rodzinne. Przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę w mieszkaniach zajmowanych przez łódzkie gospodarstwa domowe wynosiła 21 m², a w gospodarstwach wielorodzinnych 13 m².

Wyniki NSPLiM 2002 dostarczają też informacji, że 7% łódzkich gospodarstw domowych (25,6 tys.) zamieszkiwało w mieszkaniach jednoizbowych, w przeważającej części (15,7 tys.) były to gospodarstwa jednoosobowe.

Rozkład gospodarstw domowych z punktu widzenia liczby izb w zajmowanych mieszkaniach był w świetle wyników spisu podobny w jednostkach zamieszkujących samodzielnie, do tych które współzamieszkiwały z innymi gospodarstwami. Natomiast przeciętna liczba osób w gospodarstwach zamieszkujących samodzielnie, bez względu na liczbę izb w zajmowanym mieszkaniu była wyższa niż w tych współzamieszkujących z innymi jednostkami.

W zakończeniu charakterystyki warunków mieszkaniowych łódzkich rodzinnych gospodarstw domowych należy zauważyć, że przeważająca (dominująca) część rodzin z dziećmi ma dostęp do zdrowej i bezpiecznej wody, jednakże prawie 4 tys. z nich żyło w 2002 roku w mieszkaniach bez wodociągu.

Rozkład 161 tys. rodzin z dziećmi według przypadającej na osobę powierzchni użytkowej w zajmowanym mieszkaniu przedstawia tablica.7.

Tablica 7. Rozkład rodzin z dziećmi według przypadającej na osobę powierzchni użytkowej w zajmowanym mieszkaniu

Powierzchnia w m ²	%
poniżej 5 m ²	0,6
5,0 – 9,9	11,7
10,0 – 14,9	30,0
15,0 – 19,9	27,9
20,0 – 29,0	20,9
30,0 i więcej	8,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zamieszczony szereg wskaźników struktury dokumentuje, że w Łodzi na początku XXI wieku, częściej niż co dziesiąte dziecko wychowywało się w rodzinie zajmującej mieszkanie, w którym na osobę przypadało mniej niż 10 m² powierzchni użytkowej.

5. Zakończenie

Porównując w największych miastach Polski sytuację gospodarstw domowych według liczby osób, zauważa się iż na przełomie stuleci Łódź obok Warszawy charakteryzowała się najwyższymi udziałami jednostek małych. Rozszerzając porównanie pod tym względem na miasta duże położone w krajach sąsiedzkich (zob. www.urbanaudit.org) można dostrzec znaczne różnice i podobieństwa wobec sytuacji obserwowanej w Polsce. Udziały gospodarstw jednoosobowych na przykład w wybranych miastach Niemiec (Lipsk, Drezno, Frankfurt nad Menem, Dusseldorf) lub Szwecji (Goteborg) były w tym samym czasie wyraźnie wyższe niż w Polsce i sięgały bądź przekraczały 50% wśród ogółu gospodarstw domowych.

W dużych miastach republik nadbałtyckich oraz u sąsiadów południowych (Czechy, Słowacja) odsetki gospodarstw jednoosobowych korespondowały lub nawiązywały swoją wysokością do występujących w Polsce (31% Koszyce, Tallin – 37% Praga, Bratysława). Wyraźnie niższe niż w Warszawie (38%) były udziały gospodarstw jednoosobowych w stolicach Łotwy i Rumunii, a także Węgier (odpowiednio: 25, 24 i 35%).

Badanie *Urban Audit*, którego wyniki odnoszą się do początków stulecia dostarczyło także danych porównawczych dotyczących sytuacji mieszkaniowej gospodarstw domowych. Na koniec przytoczę dwie charakterystyki tego zbioru odnoszące się do miast w krajach sąsiadujących z Polską bądź przestrzenie bliskich. Jedną z nich jest własność jako tytuł do zajmowanego przez gospodarstwo domowe mieszkania, drugą zaś powierzchnia użytkowa w mieszkaniu *per capita*. Okazuje się, że w miastach niemieckich, jak – Lipsk, Drezno, Hanower, a w Czechach – Praga i Brno – własność jest porównywalnie częstym (14–24%) tytułem do zajmowanego mieszkania jak w Łodzi czy Warszawie.

Zupełnie odmiennie pod tym względem kształtuje się sytuacja w miastach republik nadbałtyckich (Tallin, Kowno, Wilno, Ryga) oraz w Budapeszcie i Bukareszcie. Wszędzie, w wymienionej grupie miast, najczęściej deklarowanym tytułem do zajmowanego mieszkania była własność (50–89% przypadków). Powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę w dużych miastach krajów Europy środkowej była około połowę mniejsza niż w wymienionych wcześniej miastach niemieckich. Innymi słowy, warunki mieszkaniowe gospodarstw domowych w krajach, które na przełomie stuleci doświadczały przemian ustrojowych były w poszczególnych dużych

miastach zbliżone i wyraźnie ustępujące istniejącym w aglomeracjach obszarów tzw. starej Unii.

Literatura

- Arafat I.S., Allen D.E., 1995, *Thinking about population*, General Hall Inc., New York.
- Gorczyca M., 2009, *Regionalne zróżnicowanie sytuacji materialnej gospodarstw domowych*, Wiadomości Statystyczne nr 12/2009, GUS.
- GUS, 2004, *Prognoza demograficzna na lata 2003–2030*, GUS, Warszawa.
- GUS, 2009, *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, GUS, Warszawa.
- Ongaro F., 2001, *Transition to adulthood in Italy* in: Corijn M., Klijzing E., (editors), 2001, *Transitions to adulthood in Europe*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Roubíček V., 1997, *Úvod do demografie*, Codex Bohemia, Praha.
- US w Łodzi, 2003, *Podstawowe informacje z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002. Gmina miejska Łódź*, US w Łodzi, Łódź.
- [http: //urbanaudit.org.CityCountryPDFLonglist.aspx](http://urbanaudit.org.CityCountryPDFLonglist.aspx)